

כג א אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם קמ נצבים
 ב ושטריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מחניך
 ג מחטב עציך עד שאב מימך: לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו
 ד אשר יהוה אלהיך כרת עמך היום: למען הקים אתך היום | לו לעם
 והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר-לך וכאשר נשבע לאבתך
 ה לאברהם ליצחק וליעקב: ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את-הברית
 ו הזאת ואת-האלה הזאת: כי את-אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני
 ז יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום: כי-אתם ידעתם את
 אשר-ישבנו בארץ מצרים ואת אשר-עברנו בקרב הגוים אשר
 ח עברתם: ותראו את-שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר

שלישי ג

תרגום אונקלוס

א אתון קימין יומא דין בלכון קדם ?? אלהכון רישיכון שבטיכון וסרכיכון כל אנש ישראל ב טפלכון נשיכון וגירף די בגו משריך מלקט אעיך עד מלי מיך ג לאעלותך בקימא די ?? אלהך גור עמך יומא דין ד בדיל לאקמא יתך יומא דין קדמוהי לעמא והוא יהי לך לאלה קמא די מליל לך וכמא די קיים לאברהם ליצחק וליעקב ה ולא עמכון בלחודיכון אנא גור ית קימא קדא וית מומתא קדא ו ארי ית מן דאיתוהי הכא עמנא קאם יומא דין קדם ?? אלהנא וית מן דליתוהי הכא עמנא יומא דין ז ארי אתון ידעתון ית דיתבנא בארעא דמצרים וית די עברנא בגו עממיא די עברתון ח וחזיתון ית שקוציהון וית טעותהון אעא ואבנא כסףא וזהבא די

פירוש רש"י

ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמר, מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפיכך, "אתם נצבים היום", הרבה הכעסותם למקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קימים לפניו "היום", כיום הזה שהוא קים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורין מקימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. ואף הפרשה שלמעלה מזו פיוסין הם, "אתם ראיתם את כל וגו'" (לעיל כ"ב:). דבר אחר "אתם נצבים", לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרום, וכן עשה יהושע, וכן שמואל, "התיצבו ואשפטה אתכם" (שמואל ו-כ), כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול: (ו) ואת אשר איננו פה. ואף עם דורות העתידים להיות: (ז-ח) כי אתם ידעתם וגו' ותראו את שקוציהם. לפי שראיתם העבודה זרה, ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם, "פן יש בכם איש או אשה", לפיכך אני צריך להשביעכם: ותראו את שקוציהם. על שם שהם מאוסים פשקצים: גולליהם. שמשרחים ומאוסין כגלל: עץ ואבן. אותן של עצים ושל אבנים ראיתם בגלוי, לפי שאין הגוי ירא שמא יגנבו, אבל של כסף וזהב עמהם בחדרי משפיתם הם, לפי שהם יראים שמא יגנבו:

סדר כג (א) אתם נצבים היום. מלמד שפנסם משה לפני הקדוש ברוך הוא ביום מותו להכניסם בברית: ראשיכם שבטיכם. ראשיכם לשבטיכם: זקניכם ושטריכם. החשוב חשוב קודם, ואחר כך "כל איש ישראל": (ב) מחטב עציך. מלמד שפאו כנעניים להתגיר בימי משה כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים "ויעשו גם המה בערמה" (יהושע ה:), ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים: (ג) לעברך. להיותך עובר בברית, ולא יתכן לפרשו כמו 'להעבירך', אלא כמו "לעשתכם אתם" (לעיל ד-כא): לעברך בברית. דרך העברה, כך היו כורתין ברית, עושין מחיצה מפאן ומחיצה מפאן ועוברים בנתיים, כמו שנאמר "העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו" (ירמיה כ-ט): (ד) למען הקים אותך היום לו לעם. כל כך הוא נכנס לטרוח למען קים אותך לפניו לעם, והוא יהיה לך לאלהים, לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באמה אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו, אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם. עד כאן פרשתי לפי פשוטה של פרשה. ומדרש אגדה, למה נסמכה פרשת "אתם נצבים" לקללות, לפי ששמעו

כג ט עֲמָהֶם: פֶּן־יֵישׁ בְּכֶם אִישׁ אִו־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה או־שִׁבְט אֲשֶׁר לְכָבוֹ לְפָנָה נצבים
הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵישׁ בְּכֶם
שָׂרָשׁ פֶּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה: וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ
בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יְהִי־לִי כִּי בִשְׂרָוֹת לִבִּי אֶלְךָ לְמַעַן סְפוֹת הַרְוָה
אֶת־הַצִּמְאָה: לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סִלַּח לוֹ כִּי אָז יַעֲשֶׂן אֶף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ
בְּאִישׁ הַהוּא וְרִבְצָה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה וּמַחֵה יְהוָה
אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרַעְיָה מִכָּל שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
אֲלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה: וְאָמַר הַדּוֹר הָאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם
אֲשֶׁר יִקְוֹמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכַּרְי אֲשֶׁר יָבֵא מֵאַרְצָךְ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מִכּוֹת
הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ: גִּפְרִית וּמָלַח שָׂרְפָה
כָּל־אֲרָצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יַעֲלֶה בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כַּמֵּהֶפְכֶת סֹדֶם
וְעַמְרָה אֲדָמָה וְצַבִּיִּים [וְצַבִּוּיִם] אֲשֶׁר הִפְךָ יְהוָה בְּאָפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ: וְאָמְרוּ
כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה כֹּכָה לְאָרֶץ הַזֹּאת מֵהַ חַרֵּי הָאָף הַגָּדוֹל

תרגום אונקלוס

עמהון ט דילמא אית בכון גבר או אתתא או זרעית או שבטא די לבה פני יומא דין מדחלתא די אלהנא למקד למפלח ית טעות עממא
האנון דילמא אית בכון גבר מהרהר חטאין או זדון י ויהי במשמעה ית פתגמי מומתא הדא ויחשב בלבה למימר שלמא יהי לי ארי
בהרהור לבי אנא אזול בדיל לאוספא לה חטאי שלותא על זדנותא יא לא ייבי ?? למשבק לה ארי בכון יתקף רגזא דיי וחמתה בגברא ההוא
וידבקון בה כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין וימחי ?? ית שמה מתחות שמיא יב ויפרשנה ?? לבישא מכל שבטיא דישראל ככל לוטי קנמא
דכתיבין בספרא דאורייתא הדין יג וימר דרא בתראה בניכון די קיומון מבתריכון ובר עממין די ייתי מארעא רחיקא ויחזון ית מחתא
דארעא ההיא וית מרעהא די אמרע ?? בה יד גפרתא ומלחא יקידת כל ארעה לא תזרע ולא תצמח ולא יסק בה כל עסבא כמהפכתא
סדם ועמרה אדמה וצבויים די הפך ?? ברגזה ובחמתה טו וימרון כל עממא על מה עבד ?? כדיו לארעא הדא מא תקוף רגזא רבא

פירוש רש"י

מדעת: הצמאה. שהוא עושה מדעת ובתאוה: (יא) יעשן אף ה'.
על ידי פעם הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף, וכן "עלה עשן
באפו" (שמואל לג:כה), ואף על פי שאין זו לפני המקום, הכתוב
משמיע את האזן בדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע, כפי דרך
הארץ: וקנאתו. לשון חמה, אנפרטמינ"ט, אחיזת לבישת נקמה,
ואינו מעביר על המדה: (יב) הכתובה בספר התורה הזה. ולמעלה
הוא אומר "גם כל חלי וכל מכה וגו' בספר התורה הזאת" (לעיל
כב:סא), "הזאת" לשון נקבה, מסב על "התורה", "הזה" לשון
זכר, מסב על הספר, ועל ידי פסוק הטעמים הן נחלקין לשתי
לשונות. בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת "בספר",
ו"התורה הזאת" דבוקים זה לזה, לכך אמר "הזאת", וכאן
הטפחא נתונה תחת "התורה", נמצא "ספר התורה" דבוקים זה
לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחריו, שהלשון נופל על הספר:

(ט) פן יש בכם. שמא יש בכם איש "אשר לבבו פונה היום"
מלקבל עליו הברית: שרש פרה ראש ולענה. שרש מגדל עשב
מר, כגידין שהם מרים, כלומר, מפרה ומרבה רשע בקרבכם:
(י) והתברך בלבבו. לשון ברכה, יחשב בלבו ברפת שלום
לעצמו לאמר, לא יבואני קללות הללו, אף "שלום יהיה לי":
והתברך. בנייר"א שי"י בלעז, כמו "והתגלח" (ויקרא ח:ה), "והתפלל"
(מלכים ז:לב): בשרירות לבי אלך. במראית לבי, כמו "אשורנו ולא
קרוב" (במדבר כ:לה), כלומר, מה שלבי רואה לעשות: למען
ספות הרוה. לפי שאוסיף לו פרענות על מה שעשה עד הנה
בשוגג והייתי מעביר עליהם, וגורם עתה שאצרפם עם המזיד
ואפרע ממנו הכל, וכן תרגם אונקלוס "בדיל לאוספא ליה חטאי
שלותא על זדנותא", שאוסיף לו אני השגגות על הזדונות:
הרוה. שוגג, שהוא עושה כאדם שכור, שהוא עושה שלא

כג כז וַיֹּאמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם
 יז בְּהוֹצִיאֹו אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ
 יח לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יַדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: וַיַּחַר־אֶף יְהוָה בְּאֶרֶץ הַהוּא
 יט לְהֵבִיא עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה: וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל
 אֲדָמָתָם בְּאֶף וּבַחֲמָה וּבִקְצָף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְם אֶל־אֶרֶץ אַחֲרַת כַּיּוֹם הַזֶּה:
 כ הַנִּסְתָּרוֹת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגִלָּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת
 כא אֶת־כָּל־דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
 כב כִּי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ
 כג וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל־לִבְכֶךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה: וְשַׁבְתָּ
 כד עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעַתָּ בְּקוֹלוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם אַתָּה וּבְנֶיךָ
 כה בְּכָל־לִבְכֶךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב
 כו וּקְבַצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְיָצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה: אִם־יִהְיֶה נִדְחֶךָ

וְהָיָה קָמָא רַבִּיעִי 2 ד א

תרגום אונקלוס

הדין טז ויימרון על דשבקו ית קימא דיי אלהא דאכהתהון די גזר עמהון באפקותה יתהון מארעא דמצרים יז ואזלו ופלחו לטעות עממא וסגידו להון דחלן די לא ידענון ולא אוטיבא להון יה ותקף רגזו דיי בארעא ההיא לאיתאחא עלה ית כל לוטיא דכתיבין בספרא הדין יט ושלטלנון יי מעל ארעהון ברגז ובחמתא ובתקוף רגז ואגלנון לארעא אחרי כיומא הדין כ דמטמרון קדם יי אלהנא ודמגלן לנא ולבננא עד עלם למעבד ית כל פתגמי אורייתא דאא כא ויהי ארי ייתון עלך כל פתגמא האלין ברכן ולוטין די יהבית קדמך ותתוב ללבך בכל עממא די אגלך יי אלהך לתמן כב ותתוב לדחלתא דיי אלהך ותקבל למימרה ככל די אנא מפקדך יומא דין את ובניך ככל לבך ובכל נפשך כג ויתוב יי אלהך ית שבי גלותך וירחם עלך ויתוב ויכנשנך מפל עממא די בדרך יי אלהך לתמן כד אם יהי גלותך

פירוש רש"י

(יז) לא ידעום. לא ידעו בהם גבורת אלהות: ולא חלק להם. לא נתנם לחלקם. ואונקלוס תרגם "ולא אוטיבא להון", לא הטיבו להם שום טובה, ולשון "לא חלק", אותו אלוה שפחרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק: (יט) ויתשם ה'. כתרגומו "וטלטלינון", וכן "הנני נתשם מעל אדמתם" (ירמיה ו:סה): (כ) הנסתרות לה' אלהינו. ואם תאמרו מה בידנו לעשות, אתה מעניש את הרבים על ההורי היחיד, שנאמר "פן יש בכם איש וגו'" (לעיל פסוק ט) ואחר כך "וראו את מכות הארץ ההוא" (לעיל פסוק יג), והלא אין אדם יודע במטמוניו של חברו, אין אני מעניש אתכם על "הנסתרות", שהן "לה' אלהינו" והוא יפרע מאותו יחיד, אבל "הנגלות לנו ולבנינו" לבער הרע מקרבנו,

מפתח סדרי התנ"ך ההבטחה שנושב לארץ ישראל יסודה כאן בפסוק כג: ושב ה' א' את־שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל־העמים אשר הפיצך ה' א' שמה: וכך בירמיה בראש סדר כה ואתן לכם רחמים ורחם אתכם והשיב אתכם אל־אדמתכם: ובסדר כז שם ואתה אל־תירא עבדי יעקב ואל־תחת ישראל פי הנני מושעה מרחוק ואת־רעה מארץ שבים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד: ובישעיה ראש סדר יד ופדונוי ה' ישבון ובאו ציון ברהוה ושמתת עולם על־ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה: וכן בנבואות צפניה בתרי עשר סדר טו בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את־שבותיכם לעיניכם אמר ה':

כג

בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ: וְהִבִּיאֲךָ יְהוָה

ה°
נצבים

אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וּירוּשָׁתָהּ וְהִיטְבֶךָ וְהִרְבֶּךָ

כז

מֵאֲבֹתֶיךָ: וּמִלִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-לִבְכֶם וְאֶת-לִבְבִי לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה

חמישי 3

אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ: וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת

כח

כָּל-הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה עַל-אֵיבֶיךָ וְעַל-שִׁנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ: וְאַתָּה תָּשׁוּב

וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם:

כט

וְהוֹתִירָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל | מַעֲשֵׂה יָדָךְ בְּפָרִי בְטֶנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ

וּבְפָרִי אֲדַמְתָּךְ לְטֹבָה כִּי | יָשׁוּב יְהוָה לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר-שָׁשׂ

ל

עַל-אֲבֹתֶיךָ: כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו

הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְכֶם

ששי 8

וּבְכָל-נַפְשְׁךָ: כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי

כד

מְצַוֶּךָ הַיּוֹם לֹא-נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רָחֵקָה הוּא: לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא

לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה-לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקְחֶנָּה לָנוּ וְיִשְׁמַעְנֵנוּ אֶתָּה וְנַעֲשֶׂנָּה:

וְלֹא-מֵעַבְרָ לַיָּם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲבֵר-לָנוּ אֶל-עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶנָּה לָנוּ

תרגום אונקלוס

בספיי שמיא מתמן יכנשנד ?? אלהך ומתמן יקרבנד כה ויעלנד ?? אלהך לארעא דיריתו אבהתך ותרמה ויוטב לך ויסגנד מאבהתך כו ויעדי ?? אלהך ות שפשות לבך ות שפשות לבא דבניך למרחם ת ?? אלהך בכל לבך ובכל נפשך בדיל חייך כו ויתן ?? אלהך ות כל לוטיא האלין על בעלי דבכך ועל סנאך די רדפוך כח ואת תתוב ותקבל למימרא ד?? ותעבד ות כל פקודיה די אנא מפקדך יומא דין כט ויותרינד ?? אלהך בכל עובדי ידך בולדא דמעך ובולדא דבעיך ובאבא דארעך לטבא ארי תוב ?? למחדי עלך לטב כמא די חדי על אבהתך ל ארי תקבל במימרא ד?? אלהך למטר פקודיה וקזמהי דכתיבין בספרא דאורייתא הדין ארי תתוב קדם ?? אלהך א ארי תפקודתא הדיא די אנא מפקדך יומא דין לא מפרשא היא מנד ולא רחיקא היא כ לא בשמיא היא בכל לבך ובכל נפשך למימר מן יסק לנא לשמיא ויסבה לנא וישמעננא תה ונעבדנה ג ולא מעברא לימא היא למימר מן יעבר לנא לעברא דימא ויסבה לנא

פירוש רש"י

סדר כד (א) לא נפלאת הוא ממך. לא מכסה היא ממך, וחבושה בטמון: (ב) לא בשמים הוא. שאלו היתה בשמים, כמו שנאמר "כי יפלא" (לעיל יד:ג), "ארי יתכסי", היית צריך לעלות אחריה וללמדה: "ותרד פלאים" (איכה קינה א:ט) ותרד במטמוניות, מכסה

מפתח סדרי התנ"ך

בברכת הטוב לעתיד לבוא שבפסוק כט כאן, עוסקים כמה ראשי סדרים. בישעיה, ראש סדר ו ולקחום עמיה והביאום אל מקומם והתנחלום בית ישראל על אדמת ה' לעבדים ולשפחות והיו עבדים לשביהם ורדו בנגשיהם: וראש סדר כא והאכלתי את מונדיך את בשרם וכעסי דמם לשכרון וידעו כל בשר כי אני ה' מושיעך וגאלך אביר עקב: וגם ראש סדר כה ונדע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים כל ראייהם כפירום כי הם זרע ברוך ה': ובתרי עשר ראש סדר יט, בנבואות זכריה כה אמר ה' צ' בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשנות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו א' עמכם:

ולפסוק ל שנאמר בו כי תשוב אל-ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך: ניתן לצרף את ראש סדר יג בירמיה ונתת להם לב לדעת אתי כי אני ה' והיו לי לעם ואנכי אהיה להם לא' כיישבו אלי בכל לבבם:

כד

ד וַיִּשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וַנַּעֲשֶׂנָהּ: כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְכֶם
ה לַעֲשׂוֹתוֹ: רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים קמג
ו וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמּוֹת וְאֶת־הָרָע: אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצֹוֹךְ הַיּוֹם לְאֵהָבָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו וּחְקֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו
ז וְחַיֵּית וּרְבִית וּבִרְכָךְ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה
ח לְרִשְׁתָּהּ: וְאִם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וּנְדַחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִית לְאֱלֹהִים
ט אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן לֹא־תֵאָרִיכֶן יָמִים
עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: הַעֲדִיתִי
בְכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה
ו וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתָּה וְזָרַעְךָ: לְאֵהָבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאָרְךְ יָמֶיךָ לְשֶׁבֶת
עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַת
לָהֶם:

תרגום אונקלוס

וַיִּשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וַנַּעֲבֹדנָהּ ד אַרִי קָרִיב לָךְ פִּתְגָמָא לַחֲדָא בְּפִיךָ וּבְלִבְךָ לְמַעַבְדָּהּ ה חַזִי דִּיהִבִית קְדָמְךָ יוֹמָא דִּין יֵת חַזִי יֵת טַבְתָּא וְיֵת מוֹתָא וְיֵת בִּישָׂא ו די אַנָּא מִפְּקֻדְךָ יוֹמָא דִּין לְמַרְחָם יֵת יי אֱלֹהֶיךָ לְמַהֲךָ בְּאֶרְחָךְ דְּתַקַּנְךָ קְדָמוּהִי וְלִמְטָר פְּקוּדוּהִי וּקְדָמוּהִי וְדִינוּהִי וְתִיחִי וְתִסְגִי וּבִרְכָנְךָ יי אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרְעָא דִי אַתְּ עֵלֵל לְתַמְזָן לְמִירְתָּהּ ז וְאִם יִפְנִי לְבָבְךָ וְלֹא תִקְבַּל וְתִשְׁטַעִי וְתִסְגוּד לְשַׁעוֹת עַמְמָא וְתִפְלַחְנוּן ח חַוִּיתִי לְכוּן יוֹמָא דִּין אַרִי מִיבֹד תִּיבְדוּן לֹא תוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אֶרְעָא דִי אַתְּ עֹבֵר יֵת יִרְדְּנָא לְמַעַל לְתַמְזָן לְמִירְתָּהּ ט אִסְהִידִית בְּכוּן יוֹמָא דִּין יֵת שְׁמָא וְיֵת אֶרְעָא חַזִי וּמוֹתָא יְהִיבִית קְדָמְךָ בְּרַכָּן וְלוֹטִין וְתִתְרַעִי בַחַזִי בְּדִיל דְתִיחִי אֶתְּ וּבְנִיךָ י לְמַרְחָם יֵת יי אֱלֹהֶיךָ לְקַבְּלָא לְמִימְרָה וּלְאַתְקָרְבָא לְדַחֲלַתְהָ אַרִי הוּא חַיֶּיךָ וְאוֹרְכוֹת יוֹמֶיךָ לְמַתְבַּע עַל אֶרְעָא דִי קִיִּים יי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמַתְנָן לְהוּן

פירוש רש"י

(ד) כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ. הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בְּכַתָּב וּבְעַל פִּה: (ה) אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב. זֶה תְּלוּי בְּזֶה, אִם תַּעֲשֶׂה טוֹב הָרִי לָךְ חַיִּים, וְאִם תַּעֲשֶׂה רַע הָרִי לָךְ הַמּוֹת, וְהַכְּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ הַיָּאֵךְ: (ו) אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצֹוֹךְ הַיּוֹם לְאֵהָבָה. הָרִי הַטּוֹב, וְבוֹ תְּלוּי "וְחַיֵּית וּרְבִית", הָרִי הַחַיִּים: (ז) וְאִם יִפְנֶה לְבַבְךָ. הָרִי הָרָע: (ח) כִּי אָבֹד תֵּאבְדוּן. הָרִי הַמּוֹת: (ט) הַעֲדִיתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. שֶׁהֵם קִימִים לְעוֹלָם, וְכֹאֲשֶׁר תִּקְרָה אֶתְכֶם הָרָעָה יִהְיוּ עֲדִים שְׁאֵנִי הַתְּרִיתִי בְכֶם בְּכָל זֹאת. דָּבָר אַחֵר, "הַעֲדִיתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, הַסֵּתְכִלוּ בְשָׁמַיִם שֶׁבְּרָאִתִּי לְשִׁמְשׁ אֶתְכֶם, שְׁמָא שָׁנּוּ אֶת מִדְּתָם, שְׁמָא לֹא עָלָה גִלְגַּל חֲמָה מִן הַמְּזֻרָח וְהַאִיר לְכָל הָעוֹלָם, כְּעַנְיִן שְׁנָאֵמַר

"וְזֹרַח הַשָּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ" (קהלת א:ה), הַסֵּתְכִלוּ בְּאֶרֶץ שֶׁבְּרָאִתִּי לְשִׁמְשׁ אֶתְכֶם, שְׁמָא שָׁנְתָה מִדְּתָהּ, שְׁמָא זָרַעְתֶּם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְחָהּ, אוֹ שְׁמָא זָרַעְתֶּם חֲטָיִים וְהַעֲלֵתָה שְׁעוֹרִים, וּמָה אֵלּוּ שְׁנַעֲשׂוּ לֹא לְשֹׁכֵר וְלֹא לְהַפְסֵד, אִם זֹכִינְךָ אֵין מְקַבְּלִין שֹׁכֵר וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פְּרַעֲנוֹת, לֹא שָׁנּוּ אֶת מִדְּתָם, אִתְּם שְׁאִם זְכִיתֶם תְּקַבְּלוּ שֹׁכֵר וְאִם חֲטָאתֶם תְּקַבְּלוּ פְּרַעֲנוֹת, עַל אַחַת כְּפָה וְכַמָּה: וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים. אֲנִי מוֹרָה לָכֶם שֶׁתַּבְּחֵרוּ בְּחֵלֶק הַחַיִּים, כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְבָנוּ, בַּחֲרֵ לָךְ חֵלֶק יִפֶּה בְּנַחֲלָתִי, וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיִּפֶּה וְאוֹמֵר לוֹ אֶת זֶה בְּרוּר לָךְ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "ה' מִנֵּת חֵלְקִי וְכוֹסִי אֶתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי" (תהלים מזמור טו שלנו:ה), הַנִּחַתְּ יָדִי עַל גּוֹרֵל הַטּוֹב, לוֹמֵר, אֶת זֶה קַח לָךְ:

מפתח סדרי התנ"ך

לפסוק ד שנאמר בו כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְכֶם לַעֲשׂוֹתוֹ: נִיתֵן לְצַרְף אֶת רֵאשׁ סֹדֵר הַבְּתִיּוֹת וְלִשְׁוֹנֵי תַּהֲגָה צְדָקָה כִּלְיֵי הַיּוֹם תַּהֲלִיךְ: וּלְפִרְשָׁה קִמַּג: אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצֹוֹךְ הַיּוֹם... לְלַכֵּת בְּדַרְכָיו... לְשִׁמְעַע בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ... וְאִם יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע... אֶת רֵאשׁ סֹדֵר הַבִּירְמִיָּה: כִּי אִם־אַתָּה הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהִיִּיתִי לָכֶם לֹא וְאוֹתָם תַּהֲיִי־לִי לְעַם וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטֵב לָכֶם:

כז יא. יב

וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קָמָה וַיִּלֶךְ ה' בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לְצַאת וּלְבוֹא וַיְהוּהוּ

יג

אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: יְהוּהוּ אֱלֹהֶיךָ הוּא | עֲבַר לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמָעֵל אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתֶם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֲבַר

יד שני ב

לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוּהוּ: וְעָשָׂה יְהוּהוּ לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעוֹג

טו

מַלְכֵי הָאֲמָרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אַתֶּם: וּנְתַנֶּם יְהוּהוּ לְפָנֶיכֶם

טז

וְעָשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמְצוּהָ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: חֲזִקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאוֹ וְאַל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוּהוּ אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא

יז

יז שלישי 5 i

יַעֲזֹבְךָ: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה קָמָה

לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וְאַמֶּץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא

אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוּהוּ לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה

יח

תִּנְחַלְנָה אוֹתָם: וַיְהוּהוּ הוּא | הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִיָּה עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ

יט

וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ

אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוּהוּ וְאַל־כָּל־זִקְנָי

כ רביעי ד

יִשְׂרָאֵל: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֶּץ | שִׁבְעַ שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה

תרגום אונקלוס

יא וְאֵל מֹשֶׁה וּמִלִּיל יֵת פִּתְגָמָא הָאֵלִין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל יב וַאֲמַר לְהוֹן בַּר מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אָנָּה יוֹמָא דִּין לֵית אָנָּה זְכִיל עוֹד לְמַפְק וּלְמַעַל וַיִּי אָמַר לִי לֹא תַעֲבֹר יֵת יַרְדֵּנָא הַדִּין יג יֵי אֱלֹהֶךָ מִימְרָה עֲבַר קְדָמְךָ הוּא יִשְׂעִי יֵת עֲמָמִיא הָאֵלִין מִקְדָּמְךָ וְתִירְתַּנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֲבַר קְדָמְךָ כַּמָּא דִּי מִלִּיל יֵי יֵד וְיַעֲבַד יֵי לְהוֹן כַּמָּא דִּי עֲבַד לְסִיחֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אֲמוּרָאָה וּלְאַרְעֵהוֹן דִּי שְׂעִי יֵתְהוֹן טו וַיִּמְסַרְנוּן יֵי קְדָמִיכוֹן וְתַעֲבָדוֹן לְהוֹן כְּכָל תַּפְקֻדָּתָא דִּי פְקֻדִית יֵתְכוֹן טז תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לֹא תִדְחִלוּן וְלֹא תִתְכַּרְוּן מִקְדָּמִיהוֹן אַרְי יֵי אֱלֹהֶךָ הוּא דְמַדְבֵּר קְדָמְךָ לֹא יִשְׁבַּקְנֶךָ וְלֹא יִרְטֻשְׁנֶךָ יז וְקָרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַאֲמַר לֵה לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל תְּקַף וְאַלִּים אַרְי אֵת תַּעוֹל עִם עַמָּא הַדִּין לְאַרְעָא דִּי קָיִים יֵי לְאַבְתָּהוֹן לְמַתָּן לְהוֹן וְאַתָּה תַּחֲסַנְנָה יֵתְהוֹן יח וַיִּי הוּא דְמַדְבֵּר קְדָמְךָ מִימְרָה יְהִי בְּסַעֲדֶךָ לֹא יִשְׁבַּקְנֶךָ וְלֹא יִרְחַקְנֶךָ לֹא תִדְחַל וְלֹא תִתְכַּר יט וְכַתְּבַּ מֹשֶׁה יֵת אֲוִרִיתָא הַדָּא וַיְהִיבָה לְכַהֲנָי בְּנֵי לֵוִי דְנִטְלִין יֵת אֲרוֹן קִימָא דִּי וְלִכְל כִּי יִשְׂרָאֵל כ וּפְקִיד מֹשֶׁה יֵתְהוֹן לְמִימַר מִסּוּף שִׁבְעַ שָׁנִין בְּזִמְן שְׁתָּא דְשְׁמִטָּתָא

פירוש רש"י

הַדִּין, מֹשֶׁה אָמַר לוֹ לַיהוֹשֻׁעַ, זְקִינִים שְׁבַדוֹר יְהִיו עִמָּךְ, הַכֹּל לְפִי דַעְתָּן וְעֲצָתָן, אֲבָל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ "כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם" (להלן כה:), "תָּבִיא" עַל כְּרַחֲם, הַכֹּל תְּלוּי בְךָ, טוֹל מִקַּל וְהָךְ עַל קְדָקְדוֹן, דְּבַר אַחַד לְדוֹר וְלֹא שְׁנַי דְּבָרִים לְדוֹר: (יט) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה וַיִּתְּנָהּ. כַּשֶּׁנֶּגְמָרָה כְּלָה נִתְּנָה לְכַנֵּי שְׁבִטוֹ: (כ) מִקֶּץ שִׁבְעַ שָׁנִים. בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה, שְׁהִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית. וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתָהּ "שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה", שְׁעָדִין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ, בְּקִצֵּיר בָּהּ, שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית:

(יא) וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר. (ב) לֹא אוּכַל עוֹד לְצַאת וּלְבוֹא. יְכוֹל שְׁתַּשֵּׁשׁ כַּחוֹ, תְּלַמּוּד לּוֹמַר "לֹא כְהֵתָה עֵינּוּ וְלֹא נָס לַחֹה" (להלן כז:), אֲלֵא מֵהוּ "לֹא אוּכַל", אִינִי רִשְׁאִי, שְׁנִטְלָה מִמֶּנִּי הַרְשׁוּת וְנִתְּנָה לַיהוֹשֻׁעַ: וְהוּא אָמַר אֵלַי. זְהוּ פְרוּשׁ "לֹא אוּכַל עוֹד לְצַאת וּלְבוֹא", לְפִי שְׁהוּ אָמַר אֵלַי: אֲנֹכִי הַיּוֹם. הַיּוֹם מְלֹאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, בְּיוֹם זֶה נּוֹלַדְתִּי, בְּיוֹם זֶה אָמוּת. דְּבַר אַחַר, "לְצַאת וּלְבוֹא" בְּדְבָרֵי תּוֹרָה, מְלַמֵּד שְׁנִסְתַּתְמוּ מִמֶּנּוּ מִסּוּרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחֲכָמָה: (טז) לֹא יִרְפָּךְ. לֹא יֵתֵן לְךָ רְפִיּוֹן לְהִיּוֹת נְעֻז מִמֶּנּוּ: (יז) כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת הָעָם הַזֶּה. "אַרְי אֵת תַּעוֹל עִם עַמָּא

כז

כא

בַּחַג הַסִּפּוֹת: בָּבֹא כָּל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם

וילך

כח

כב

אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: הִקְהֵל

אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ

וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבַר־יְ

כג

הַתּוֹרָה הַזֹּאת: וּבְנִיחֵם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֵה אֶת־יְהוָה

אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים

אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

כה

א

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יַמֶּיךָ לְמוֹת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתִּיצְבוּ

בְּאֶהָל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתִּיצְבוּ בְּאֶהָל מוֹעֵד: וַיֵּרָא

יְהוָה בְּאֶהָל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֵד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֶהָל: וַיֹּאמֶר יְהוָה

אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּךְ שֹׁכֵב עִם־אַבְתָּיִךְ וְקִם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה | אַחֲרַי | אֱלֹהֵי

נֹכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בֹא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזַבְנִי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר

כָּרַתִּי אִתּוֹ: וַחֲרָה אַפִּי בּוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה

לְאֹכַל וּמִצָּאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין

הָ אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנֵי הַרְעוֹת הָאֵלֶּה: וְאַנְכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בַיּוֹם הַהוּא

וְעַל כָּל־הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרַיִם: וְעַתָּה כֹּתְבוּ לָכֶם

אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן

תרגום אונקלוס

בַּחַג דְּמִטְלִיא כֹּא בְּמִיתֵי כָּל יִשְׂרָאֵל לְאַתְחַזְּאָה קְדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי תִּקְרִי יֵת אֹרִיתָא הָדָא קְדָם כָּל יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁמַעְנוּן כַּב כְּנֹשׁ יֵת עֲמָא גְּבֵרִיא וְנִשְׂיָא וְשִׁפְלָא וְגִיּוֹרֶיךָ דִּי בְּקִרְוֶיךָ בְּדִיל דִּישְׁמַעוּן וּבְדִיל דִּילְפוּן וּדְחַלּוּן מִקְדָּם יְיָ אֱלֹהֵיכֹן וַיִּטְרוּן לְמַעַבְדַּד יֵת כָּל פִּתְגָמֵי אֹרִיתָא הָדָא כַּג וּבְנִיחֵהוּן דִּי לֹא יִדְעוּן יִשְׁמַעוּן וְיִלְפוּן לְמַדְחַל יֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֹן כָּל יוֹמֵיָא דִּי אַתּוּן קִימִין עַל אֶרְעָא דִּי אַתּוּן עֹבְרִין יֵת יִרְדְּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּהּ

א וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא קְרִיבוּ יוֹמֵיךָ לְמִתָּת קְרָא יֵת יְהוֹשֻׁעַ וְאַתְעַתְדוּ בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא וְאַפְקִרְנָה וְאֹזַל מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וְאַתְעַתְדוּ בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא ב וְאַתְגַּלִּי יְיָ בְּמִשְׁכַּנָּא בְּעַמּוּדָא דְעִנָּא וְקָם עַמּוּדָא דְעִנָּא עַל תְּרַע מִשְׁכַּנָּא ג וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אַתְּ שֹׁכֵב עִם אַבְתָּיִךְ וַיְקוּם עֲמָא הַדִּין וַיִּטְעֵי בְּתַר טַעוֹת עַמְמֵי אֶרְעָא דִּי הוּא עַל תַּמָּן בִּינִיחֵהוּן וַיִּשְׁבְּקוּן דְּחַלְתֵּי וַיִּשְׁנוּן יֵת קִימֵי דִּי גְזִרִית עֲמַהוּן ד וַיִּתְקוּף רְגִזֵּי בְּהוּן בַּיּוֹמָא הַהוּא וְאַרְחֻקְנוּן וְאַסְלַק שְׁכַנְתִּי מִנְהוּן וַיְהוּן לְמַבּוּ וַיַּעֲרַעַן יֵתְהוּן בִּישׁוֹן סְגִיאָן וְעָקַן וַיִּימַר בַּיּוֹמָא הַהוּא הֲלֹא מְדַלִּית שְׁכִינַת אֱלֹהֵי בִּינֵי עֲרַעוּנֵי בִישׁיָא הָאֵלִין ה וְאַנָּא סְלַק אֶסְלַק שְׁכַנְתִּי מִנְהוּן בַּיּוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אַרִי אַתְפְּנִיו לְטַעוֹת עַמְמֵיא ו וְכַעַן כְּתִיבוּ לְכוּן יֵת תְּשַׁבְּחַתָּא הָדָא וְאַלְפָּה יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹיָה בְּפוּמַהוּן בְּדִיל

פירוש רש"י

(כא) תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת. הַמְּלַךְ הָיָה קוֹרֵא מִתְּחִלַּת

"אֵלֶּה הַדְּבָרִים", כְּדֹאִיתָא בְּמַסְכַּת סוֹטָה (פֶּרֶק ז' מִשְׁנָה ב'),

עַל בִּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בְּעִזְרָה: (כב) הָאֲנָשִׁים. לְלִמּוּד:

וְהַנְּשִׁים. לְשִׁמּוּעַ: וְהַטָּף. לְמָה בָּאוּ, לְתַת שְׂכָר לְמִבְּיֵאֵיהֶם:

סדר כה (א) וְאַצְוֶנּוּ. וְאַזְרְזֵנוּ: (ג) נֹכַר הָאָרֶץ. גִּוְיֵי הָאָרֶץ:

(ד) וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי. כְּמוֹ שְׂאִינֵי רוֹאֵה בְּצַרְתָּם: (ו) אֶת הַשִּׁירָה

הַזֹּאת. "הָאֲזִינוּ הַשְּׂמַיִם" עַד "וְכִפְּרָ אֲדָמְתוֹ עֲמוֹ" (להלן כו-א-מג):

כֹּה

שִׁי 7 ו

ז תְּהִי־לִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי־אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאֲדָמָה |

וּלְךָ

אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּיו זִכַּת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאֶכֶל וְשִׁבַע וְדִשָּׁן וּפְנֵה

ח

אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרֵים וְעַבְדֹּם וְנֶאֱצֹוּנִי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי: וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן

אֹתֹו רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְיָוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח

מִפִּי זְרַעֹו כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עָשָׂה הַיּוֹם בְּטָרַם אֲבִיאֲנֹו

ט

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא

י

וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּצְוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּאמְרוּ חֲזַק וְאַמְץ כִּי

אֲתָה תָבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִי אֶהְיֶה

עִמָּךְ: וַיְהִי | כִּכְלֹוֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עֵד

שְׁבִיעִי ז

תַּמָּם: וַיִּצְוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֹׂאֵי אַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: לְקַח אֶת

סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתֶם אֹתֹו מִצַּד אַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שֵׁם

בְּךָ לְעֵד: כִּי אֲנֹכִי יִדְעֵתִי אֶת־מַרְיָךְ וְאֶת־עַרְפָּךְ הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי חַי

מִפְטִיר

עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הֵייתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרַי מוֹתִי: הִקְהִילוּ אֵלַי

אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וְאֲדַבְּרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

תרגום אונקלוס

דתהי קדמי תשבחתא דא לסהיד בבני ישראל ז ארי אצלנון לארעא די קימית לאבחהתוון עבדא חלב ודבש וייכלוון וישבעוון ויתפנקוון ויתפנוון
בתר טעות עממא ויפלחנוון וירגזוון קדמי וישנוון ית קימי ח ויהי ארי יערען יתה בישן סגיאן ועקן ותתב תשבחתא דא קדמוהי לסהיד ארי לא
תתנשי מפום בניהון ארי גלי קדמי ית צרהון די אנון עבדין יומא דין עד לא אצלנוון לארעא די קימית ט וכתב משה ית תושבחתא דא ביומא
ההוא ואלפנה לבני ישראל ית ופקיד ית יהושע בר נון ואמר תקף ואלים ארי את תעל ית בני ישראל לארעא די קימית להון ומימרי יהי בסעדך
יא והוה כד שצי משה למכתב ית פתגמי אורייתא דא על ספרא עד דשלימו יב ופקיד משה ית לואי נטלי ארון קימא דיי לממר יג סיבו ית ספרא
דאורייתא הדין ותשוון יתה מסטר ארון קימא דיי אלהכון ויהי תמן כד לסהיד יד ארי אגא ידענא ית סרבנותך וית קדלך דקשיא הא בעד אגא קים
עמכון יומא דין מסרבין הויתון קדם יי ואף ארי בתר דאמות טו כנישו לותי ית כל סבי שבטיכון וס רכיכון ואמלל קדמיהון ית פתגמיא האלין
פירוש רש"י

(ז) ונאצוני. והכעיסוני, וכן כל ניאוך לשון פעס:
(ח) וענתה השירה הזאת לפניו לעד. שהתירתי בו בתוכה
על כל המוצאות אותו: כי לא תשכח מפי זרעו. הרי זו
הבטחה לישראל שאין תורה משתפחת מזרעם לגמרי:
(י) ויצו את יהושע בן נון. מסב למעלה כלפי שכניה, כמו
שמפורש "אל הארץ אשר נשבעתי להם": (יג) לקח. כמו
"זכור" (לעיל כ:בא), "שמור" (לעיל ה:כ), "הלוך" (שמואל כ:א:ב):

מצד ארון ברית ה'. נחלקו בו חכמי ישראל בכבא בתרא
(דף יד:), יש מהם אומרים, דף היה בולט מן הארון מבחוץ
ושם היה מנח, ויש אומרים, מצד הלוחות היה מנח בתוך
הארון: (טו) הקהילו אלי. ולא תקעו אותו היום בחצוצרות
להקהיל את הקהל, לפי שנאמר "עשה לך" (במדבר ט:ב),
ולא השליט יהושע עליהם. ואף בחייו נגזו קודם יום מותו,
לקים מה שנאמר "ואין שלטון ביום המות" (קהלת ג:ז):

מפתח סדרי התורה

מלחמות דורשות התחזקות מיוחדת ואומץ לב, כשבמלחמת מצווה האמונה בה' היא יסוד ההתחזקות. כך אומר ה' ליהושע בפסוק י: ויאמר חזק
ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך: וכשהוא ירא ממלחמה נגד חמשת מלכי האמורי, מחזקו הקב"ה
בראש סדר ו ביהושע: ויאמר ה' אל יהושע אל תירא מהם כי בידך נתתים לא יעמד איש מהם בפניך: כשאין נבואה והמלחמה נגד ארם ובני עמון היא
מפנים ומאחור, מחזק יואב את אבישי אחיו: חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי א' וה' יעשה הטוב בעינינו: (ראשי סדרים כה בשמואל, ח בדברי הימים)

כֹּה

טו

וְאָעִידָה בָּם

אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

כִּי יִדְעֵתִי

וּלְךָ

אֲחֵרֵי מוֹתִי

כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן

וּסְרַתֶּם מִן־

הַדֶּרֶךְ

אֲשֶׁר צִוִּיתִי

אֶתְכֶם

וְקִרְאת אֶתְכֶם הֲרַעָה

בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים

כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הֲרַע

בְּעֵינַי יְהוָה

יִי לְהַכְעִיסוֹ

בְּמַעֲשֵׂה יַדְיָכֶם:

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה

בְּאָזְנִי כָּל־

קֶהֱל יִשְׂרָאֵל

אֶת־דְּבַרֵי הַשִּׁירָה

הַזֹּאת

עַד תִּמָּם:

כּו

א הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֵד בָּרָה

וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: קמז° האזינו

ב יַעֲרֹף כַּמָּטֵר לִקְחֵי

תִּזְל כַּטֵּל אִמְרֵתִי

כְּשֹׁעִירָם עַל־יְדֹשָׁא

וְכַרְבִּיכִים עַל־יַעֲשָׁב:

ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא

הֲבו גְדֹל לְאֱלֹהֵינוּ:

תרגום אונקלוס

ואסדה בהון ית שמיא וית ארעא טו ארי ידענא בתר דאמות ארי חבלא תחבלון ותסטון מן ארחא די פקדית יתכון ותערע יתכון בשתא בסוף יומיא ארי תעבדון ית דביש קדם יי לארגנא קדמוהי בעובדי דיכון יז ומליל משה קדם כל קהלא דישראל ית פתגמי תושבחתא הדא עד דשלימו

א אציתו שמיא ואמלל ותשמע ארעא מימרי פמי ב יבסס כמטרא אולפני יתקבל כטלא מימרי כרוחי מטרא דנשבין על דתאה וכרסיסי מלקושא די על עשבא ג ארי בשמא דיי אנא מצלי הבו רבותא קדם אלהנא

פירוש רש"י

וְאָעִידָה בָּם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְאֵם תֹּאמַר הֲרִי כִּבְר הַעִיד לְמַעַלָּה "הַעִדְתִּי בְכֶם הַיּוֹם וְגו'" (לעיל כד:ט), הַתֵּם לְיִשְׂרָאֵל אָמַר אֲבָל לְשָׁמַיִם וְלָאָרֶץ לֹא אָמַר, וְעַכְשָׁיו בֹּא לֹדַר "הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְגו'" (להלן כו:א): (טז) אֲחֵרֵי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחִיתוּן. וְהֲרִי כָּל יְמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שְׁנֵאמַר "וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ" (יהושע יז:מח), מִכַּאֲן שֶׁתְּלַמִּידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּגֹפּוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיְהוֹשֻׁעַ חֵי הָיָה נִרְאָה לְמֹשֶׁה כְּאִלּוּ הוּא חֵי:

סדר כו (א) הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם. שְׁאֲנִי מִתְרַה בְּהֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וְתַהֲיוּ אִתְּם עֵדִים בְּדַבָּר, שֶׁכֶּף אִמְרֵתִי לְהֶם שְׁאִתְּם תַּהֲיוּ עֵדִים, וְכֵן "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ". וְלִמָּה הַעִיד בְּהֶם שָׁמַיִם וְאָרֶץ, אָמַר מֹשֶׁה, אֲנִי בָּשָׂר וָדָם, לְמַחֵר אֲנִי מֵת, אִם יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לֹא קִבְּלָנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי בֹא וּמְכַחֵשׁ, לְפִיכֶף הַעִיד בְּהֶם שָׁמַיִם וְאָרֶץ, עֵדִים שֶׁהֵם קִיָּמִים לְעוֹלָם. וְעוֹד, שְׁאִם יִזְכּוּ יְבוֹאוּ הַעֵדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם, "הַגִּפְּן תִּתֵּן פְּרִיָּה וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טֵלָם" (בנבואות זכריה, תרי עשר יח:כח), וְאִם יִתְּחַיְבוּ תַּהֲיֶה בְּהֶם יַד הַעֵדִים תַּחֲלֶה, וְיַעֲצֹר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת

על פסוק ג: כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הֲבו גְדֹל לְאֱלֹהֵינוּ: החובה לברך את שם ה' גם בתהילים בראש סדר ו' בְּרוּךְ הו' א' יִשְׂרָאֵל מִהַעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן | וְאָמַר: